

Dupliek

Een teleurstellende replek

J.A.A. van Doorn

Ik zal Goudsbloms kanttekeningen bij mijn recensie puntsgewijs van commentaar voorzien.

1 Ietwat verrassend bekend Goudsblom nu dat hij het werk van Weinert kent, maar er opzettelijk geen melding van heeft gemaakt, zelfs niet in zijn zeer omvangrijke bibliografie, waarin wèl artikelen over zeer minuscule deelonderwerpen zijn opgenomen. Dat is verrassend, omdat Weinert in meerdere boeken vrij uitvoerig ingaat op nagenoeg alle onderwerpen die in de hoofdstukken 2 en 3 van *Vuur en beschaving* aan de orde komen. Weinerts publikaties onvermeld laten lijkt mij in strijd met het goed academisch gebruik verdienstelijke voorgangers de eer te geven die hen toekomt en niet origineler te willen lijken dan men in feite is.

2 Dat Goudsblom het verschil weet tussen een mitrailleur en een vlammenwerper, heb ik nooit betwijfeld. Mijn bezwaar is nu juist dat hij uit dat verschil geen consequenties trekt en in beide gevallen van 'vuurwapens' spreekt. Zijn citaat over energievoorziening gaat volledig voorbij aan mijn vraag wat bij 'vuurwapens' van het type mitrailleur onder 'vuurbeheersing' moet worden verstaan. Goudsblom gaat hier niet op in.

Bij mijn vergelijking van vuur en water ging het mij niet om het 'zelf-genererende' van vuur maar, uiteraard, om het gelijkelijk 'civiliserende' van vuur en water. Een boek over *Water en beschaving* - er bestaat zelfs de term 'waterbeschaving' - zou langs precies dezelfde lijnen kunnen worden opgebouwd als *Vuur en beschaving*. Een boek over *Wind en beschaving* trouwens ook: van de prehistorische windschermen en snorhouten via de windmoleneconomie tot diep in de negentiende eeuw en de zeilvaart als de verkeerstechnische basis van de Europese kolonisatie van een groot deel van de wereld, tot en met de windtunnel en het windjack. Deze voorbeelden en die welke ik eerder op het stuk van 'waterbeheersing' gaf, weerspreken Goudsbloms stelling dat toenemende 'vuurbeheersing'

een 'uniek' fenomeen is.

3 Het citaat dat ik aan p. 245 van *Vuur en beschaving* ontleende, is inderdaad misleidend; ik heb de beperking die in het eerste deel van de zin ligt opgesloten, over het hoofd gezien. Ik schrap dit citaat alsnog en handhaaf mijn vragen: is 'vuurbeheersing' niet een dubbelzinnige term? Zijn brandstichting en pyromanie vormen van 'vuurbeheersing'? Wat is de zin van een begrip als beschaving in relatie tot de organisatie van de brandweer? Goudsblom gaat er niet op in.

4 Ik beweer nergens een 'moderner' standpunt in te nemen dan Goudsblom. Ik constateer alleen, op basis van recente publikaties, dat bij de studie van maatschappelijke en culturele evolutie onderscheid wordt gemaakt tussen 'algemene' en 'specifieke' ontwikkelingen, en dat Goudsblom voor de eerste interpretatie kiest terwijl ik aan de tweede de voorkeur geef.

Dat voorsprongen soms gehandhaafd blijven, is mij bekend. In mijn kritische analyse van Romeins theorie ga ik zelfs verder, met te stellen dat een voorsprong in bepaalde gevallen een springplank is voor 'het nemen van een grotere voorsprong': de 'wet van de cumulatieve voorsprong'.¹ Daarmee is Romeins these echter niet van tafel en zeker niet de uitzondering die Goudsblom erin wil zien. Evenmin betreft het altijd snel voorbijgaande episodes of korte-termijnprocessen. De betekenis van historische discontinuïteit, waarbij 'voorlijke', gespecialiseerde systemen worden voorbijgestreefd door 'achterlijke', minder gedifferentieerde, is al onderkend door zo uiteenlopende auteurs als Kautsky en Spencer. De these werd toegepast ter verklaring van differentiële modernisering en industrialisatie (W.H. Friedland, A. Gerschenkron, R. Griffiths, R. Dore), competitie tussen naties (Th. Veblen, M. Olson) en verspringingen in de geschiedenis van organisaties (A. Stinchcombe, J. Pfeffer), om een kleine greep te doen. Dat Goudsblom 'het hele beeld van voorsprong en achterstand in de sociaal-culturele ontwikkeling niet erg bevalt' drukt een respectabel gevoel uit maar kan moeilijk dienen als een argument.

¹ J.A.A. van Doorn, Verstroeying van sociale verandering: een herinterpretatie van Romeins 'wet van de remmende voorsprong', in: Sj. Groenman, W.R. Heere en E.V.W. Vercruyjsse (red.), *Het sociale leven in al zijn facetten* (Assen, 1958), deel II, 904 vlg.

5 Wat betreft Goudsbloms verwijzing naar zijn laatste hoofdstuk, laat ik het graag aan de lezer over te beoordelen of mijn expliciete vragen daar inderdaad bevredigend worden beantwoord. En wat het boek van John Lyons aangaat: uiteraard bedoel ik met 'een populair boek' een populair-wetenschappelijk boek, zoals Goudsblom, naar ik aanneem, op p. 43 heeft gedaan, waar hij een werk van F. Clark Howell 'en populair boek' noemt. Inderdaad: pietluttigheden.

Als Goudsblom ter verdediging niet meer weet aan te dragen dan wat in zijn repliek staat te lezen, dan is het wel bijzonder weinig. Op de meeste kwesties die ik, met argumenten ondersteund, aan de orde heb gesteld, gaat hij in het geheel niet in: de bruikbaarheid van Elias' theorie, de verwarde begripsvorming, de onsamenhangendheid van de materiaalverzameling en het ontbreken van serieus empirisch onderzoek. Evenmin geeft hij antwoord op duidelijke concrete vragen: of sommige functies die hij aan vuur toeschrijft, wel iets met vuur te maken hebben; waarom werktuiggebruik buiten beschouwing wordt gelaten hoewel vuurgebruik zonder werktuigen nauwelijks denkbaar is.

Begrijp ik Goudsbloms laatste alinea goed, dan acht hij het vergeefse moeite - ofwel te veel moeite - op deze vragen in te gaan. Mijn 'recensie vol slordigheden' is 'niet te weerleggen'. Feit blijft dat hij een serieuze discussie over zijn boek uit de weg gaat. *A poor show.*